

Hudy Árpád - Hidegebb napok

Haág Pista jutott eszembe.

Öreg bútordarab volt már akkor, amikor én odakerültem, a Szabad Európa Rádió magyar szerkesztőségében, évtizedeken át naponta többször végigjárta a tucatnyi földszinti és első emeleti helyiséget és letette a munkatársak asztalára a sokszorosított anyagok – hírügynökségi jelentések, sajtófigyelők, rádióadások – vaskos paksamétáit. Otthonosan járt-kelt, évődött a szerkesztőkkel, bemondókkal, húzta őket – és a lábát.

Hivatali szobácskája forgalmas kis alkalmi kávézó volt, mellékesként feketét fabrikált ott egy rezsón, és a szomszédos nemzeti osztályok munkatársai is többnyire inkább nála kortyolgattak el állva egy csésze kávé, mintsem lemenjenek az alagsori kantinba. Ebben a koffeinillatú kuckóban kérdeztem meg egyszer, mitől biceg. „Emlék a szerb partizánoktól” – válaszolta és nevetve mutatott béna lábára. 1944 őszén, amikor kamaszként a határon át menekült vajdasági magyar–sváb falujából a többi túlélővel együtt, még kapott egy sorozatot búcsúzóul a partizánoktól. „Szerencsém volt, mások rosszabbul jártak. Én még át tudtam vonszolni magam Magyarországra” – tette hozzá derűsen.

A délvidéki magyarság kálváriájáról nem született regény, nem készült film a második világháború után. Az érem másik oldalát olvashattuk, láthattuk. Cseres Tibor megrázó könyvét, a Hideg napokat, és azonnali, méltó megfilmesítését diadalmas elégtétellel fogadták a

határokon túl (a filmet hamarabb vetítették Romániában, mint Magyarországon), mindenekelőtt pedig az egykori szörnyűségek helyszínén. De, mint azt az író később keserűen felpanaszolta, erkölcsi és művészi gesztusa viszonzatlan maradt. Hiába várta, hogy akad majd szerb író, aki válaszul bele mer nézni saját nemzete múltjának e sötét bugyrába.

Gyermekkoromban, Aradon, amikor elgyalogoltam a város peremére nagyszüleimhez, a Rácfertályba, a város legrégibb temploma, a szerb-templom mellett haladtam el. Útba esett a Thököly tér is (persze hivatalosan, románul egészen másként hívták), de csak jóval később tudtam meg, hogy nem a kuruc fejedelem nevét viseli, nem ám, hanem egy tizennyolcadik századi szerb nagykereskedő és kultúramecénás, Szava Tukeli emlékét őrzi. Szerbek azonban már alig éltek az én időmben a Maros-parti városban. Csak a román hadsereg egyik nyugalmazott őrnagya súgta meg nekem egyszer a magyar napilap szerkesztőségében cinkosan, hogy ő az, büszkén hozzátéve, hogy az aradi vértanúk többsége szintén.

A hatvanas-hetvenes években mégis mindennapos volt a szerb jelenlét a még erős magyar és német kisebbségét türelmetlenül emésztő romániai határvárosban. Mi, fiatalok a belgrádi és a noviszádi (újvidéki) rádió pergő nyugati zenéjét hallgattuk, nemcsak otthon, hanem táskarádióból még a hátsó iskolapadokban is, de csodás nyári napokon a nagyszerű folyóparti strand hangszóróiból ugyancsak a belgrádi adó ifjúsági műsora harsogott. Az országos híró ócskapiacra szerbiai árusoktól lehetett jó pénzért venni a boltokban ismeretlen vegetát, nyugati farmert, sportcipőt meg a rikítóan színes, ortodox szentképeket, majd a hiánycikké vált cigarettát, kávé, piperecikket árulták kapualjakban délszláv csencselők.

Később, Münchenben már a jugoszláv illúzió összeomlása kapcsán szembesültem naponta déli szomszédainkkal a rádiós munka során is. Évekig dúlt az öldöklés, s a vérfagyasztó délszláv testvérgyilkos tragédia árnyékában megintcsak rájárt a rúd a konkrétan több tűz közé szorult ottani magyarokra. Németországban, így a bajor fővárosban sok, mindenféle nációjú jugoszláviai élt, sok menekült is érkezett ekkoriban, s bizony vigyázni kellett, kinek mit mond az ember egy-egy alkalmi beszélgetés során. Alig nyugodott meg valamelyest a helyzet, a koszovói konfliktus újra felfűtötte az indulatokat.

Fiam Münchenben él, s az egyik legjobb barátja szerb. Az egyéni szimpátián túl összeköti őket a két nemzeti karakter rokonsága, az őseiktől örökölt, nagyon hasonló mentalitás, a sikeres beilleszkedés ellenére is kísértő közös idegenség. Az évszázados konfliktusokban őrlődő nemzetek egyes tagjai között mindig megvoltak és meglesznek az emberi szolidaritás bátor gesztusai, a megértés és a barátság felemelő példái, de a múlt ezer emlékével terhelt és az aktuálpolitika, a média alantas uszításai zaklatta szülőföldtől távol sokkal könnyebben talál egymásra görög és török, román és magyar, lengyel és orosz, szomszédok, munkatársak, utcai beszélgetőtársak.

Szerbia most hangosan kopogtat az Európai Unió ajtaján. Harminc éve kelet vagy észak felől nézve irigyelt Nyugat volt Jugoszlávia. A darabjaira hullott kisebb birodalom utódállamait, egyetlen kivétellel, megelőzték a nagy kontinentális futóversenyben nemcsak a magyarok, de még a lenézett románok és a – finoman szólva – nem kedvelt bolgárok is. Belgrád igyekszik bizonyítani Brüsszelnek, s közben laposakat pislog Budapest felé, ahol az egyik kapukulcs található. Mégsem hajlandó legalább most, európai felvételi vizsgája előtt annak rendje és

módja szerint megkövetni és visszahelyezni jogaiba a vajdasági magyarságot. Rendezni végre közös dolgainkat – ha túl későn is, de elismerni végre azokat a majd három évvel azelőttinél sokkal hidegebb napokat, amelyek 1944 rettenetes őszén tizedelték meg a délvidéki magyarokat, németeket, horvátokat. Lemosni az ártatlan áldozatokról és utódaikról a kollektív bűnösség abszurd bélyegét. Arról a kamaszról is, aki szétlőtt lábával átvonszolta magát a vigasztalan határon.

Vajon hol főzöd mostanában a feketét, kedves Haág Pista?